

کارنامه خوش

دستور غذاهای نادر میرزا قاجار
به کوشش نازیلا ناظمی

سرشناسه: نادر میرزا قاجار، ۱۲۴۲-۱۳۰۳ ه.ق.

عنوان و نام پدیدآور: کارنامه خورش: دستور غذاهای نادر میرزا قاجار/ به کوشش نازیلا ناظمی.

مشخصات نشر: تهران: نشر اطراف، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۲۷۰ ص

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۲۲۴-۹۰۱

وضعیت فهرست نویسی: قیفا

یادداشت: بر اساس نسخه خطی موجود در کتابخانه مجلس شورای اسلامی به شماره ۸۱۴۵.

موضوع: آشپزی ایرانی -- تاریخ - قرن ۱۳ق.

رده بندی کنگره: TX۷۲۵/الف۹

رده بندی دیویی: ۶۴۱/۵۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۲۳۳۴۹۳

❖ کارنامه خورش ❖

دستور غذاهای نادر میرزا قاجار به کوشش نازیلا ناظمی

اطراف

ویرایش: فاطمه ستوده

بازبینی نهایی متن: زهره ترابی

باتشکر از امین شیرپور

دبیر فنی: محمدرضا لریچی

طرح جلد: حمید قدسی

چاپ: کاج صحافی: نمونه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۲۲۴-۹۰۱

چاپ پنجم: ۱۴۰۲، ۱۰۰۰ نسخه

همه حقوق چاپ و نشر این اثر برای «نشر اطراف» محفوظ است. هر گونه تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر (چاپی، صوتی، تصویری، الکترونیکی) بدون اجازه‌ی کتبی ناشر ممنوع است. نقل برش‌هایی از متن کتاب با ذکر منبع آزاد است.

تهران، خیابان میرداماد، خیابان مصدق جنوبی، کوچه‌ی تابان، پلاک ۱۱، واحد ۱

تلفن: ۲۲۹۰۲۹۷۵

Atraf.ir

فهرست

۱۸۵	درکونه کوفته‌ها
که به همه روزگار سال پزند و خورند
۳۷	درکونه آغ‌هاست
که به پارسى «با» گویند
۱۹۵	درکونه کوه‌ها
که درکشخرایران پزند
۷۵	درشناختن پلاوها
که از برنج و دیگر چیزها پزند
۲۰۵	درکونه بول‌ها
که برای مزیدن پلوه‌ها و چلوها نهند
۱۱۱	درکونه مسم‌ها
که به تازی «آدام» گویند
۲۱۹	درکونه خورش‌ها
که چندگونه است همه نیکو
۱۵۷	درکونه بریان‌ها
که از ماهی و دیگر پرندگان پزند
۲۳۱	درکونه آبگوشت‌ها
که بانیروترین خوردنی‌هاست

یادداشت اول

نوشته‌ی پیش رو گرچه به طور عمد به مسائل آشپزی پرداخته اما بی‌گمان اثری تاریخی است، زیرا تاریخ فقط تاریخ سیاسی نیست. اغلب در تعریف تاریخ آن را به آگاهی‌ها و اخبار گذشتگان محدود می‌کنیم و از تمام وقایع گذشته، تنها حیات سیاسی را تاریخ می‌شماریم. حال آن‌که تاریخ، شالوده‌شناسی حیات اجتماعی و تمام آگاهی‌هایی است که اساس حیات کنونی را می‌سازند. اعتبار و ارزش وقایع تاریخی به خاطر خود گذشته نیست، حوادث گذشته از آن روی اهمیت دارند که تبار و ریشه‌های زندگی جاری انسان را نشان می‌دهند و گذشته نیز فارغ از اکنون اصالتی ندارد. به بیان دیگر، به باور ما تعریف تاریخ با تاریخ‌پژوهی که بازنویسی سرگذشت پیشینیان است و علم الاخبار که به نقل روایت‌های گذشتگان می‌پردازد، به هم آمیخته است و از ترکیب ناهمگون این مفاهیم چنین برمی‌آید که تاریخ به معنای گذشته‌شناسی است و گذشته تمام

حیات اجتماعی را در بر می گیرد نه صرفاً حوادث سیاسی.

بنابراین در صورتی که تاریخ را به گذشته‌ی سیاسی محدود نسازیم و آن را همه‌ی زندگی سیاسی، اقتصادی و فرهنگی گذشته بدانیم، می‌توانیم بگوییم که آثار تاریخی، تمام نوشته‌هایی به شمار می‌روند که حاوی اطلاعات و تصویری کامل از گذشته‌اند، نه لزوماً سرگذشت شاهان و بزرگان یا سلسله‌نگاری. کتاب پیش رو با عنوان کازنامه‌ی خورش هم حاوی اصول و قواعد آشپزی و فواید غذاها و خوراکی‌ها است، هم رخدادهایی سیاسی و اجتماعی را روایت می‌کند که شاید از این دیدگاه هرگز مطرح نشده‌اند: زندانی شدن نویسنده در زمان محمدشاه، ماجراها و وقایع دیدار او با پدرش، برکناری او از حکومت به خاطر دشمنی، شورش شاهسون‌ها، دیدارش با رئیس شاهسون‌ها، آشنایی با خارجی‌های تبریز از جمله سرهنری راولینسن و ماجرای بازگشت وی به امور دیوانی و حواشی آن.

اما درباره‌ی نویسنده باید در نظر داشت که شاهزادگان قاجار دو دسته بودند، دسته‌ای معدود که فاضل و با کمالات بودند و اندیشه‌ی خدمت داشتند. در رأس آنان عباس میرزا که با تربیت میرزاعیسی قزاقانی ملقب به میرزا بزرگ، یگانه‌ای بود با اندیشه‌ی برکشیدن ایران زمین. همچنین فرهاد میرزا قاجار از دسته‌ی همین شاهزادگان فرهیخته بود و بالاخره شاهزاده‌ی فاضل دیگری از همین گروه، مثل نادر میرزا قاجار که نویسنده‌ی این کتاب است. نادر میرزا با وجود زجر و ناراحتی‌هایی که بر او تحمیل شد، از مسیر انصاف و فرهیختگی بیرون نرفت و هرگز در دسته‌ی دوم که شاهزادگانی الدنگ و عیاش بودند، در نیامد. به همین سبب گذشته از خدمات دیوانی، توانست آثاری مانند تاریخ و جغرافیای دارالسلطنه‌ی تبریز و چندین کتاب دیگر از جمله همین کتاب آشپزی را پدید آورد. کازنامه‌ی خورش را باید از جمله آثار ارزشمند این شاهزاده دانست که به شکلی بسیار ظریف، تاریخ، ادبیات و سرگرمی را با یکدیگر تلفیق کرده و به بهانه‌ی

آموختن آنچه سفره‌های قاجاریان رازینت می‌داد، ناگفته‌های بسیار گفته است. بسیار جای خوشوقتی است این نسخه‌ی خطی توسط سرکار خانم ناظمی تصحیح و آماده‌ی چاپ شده است. نزدیک به دو دهه است افتخار همکاری با ایشان را دارم و آثار تاریخی خطی زیادی را به یاری و همکاری وثیق ایشان عرضه کرده‌ایم، از جمله روزشمار تحولات ایران در عصر قاجار، مآثر سلطانیه عبدالرزاق بیگ دنبلی، سیاست‌نامه‌های قاجاری، رسائل مشروطیت و دو جلد تاریخ قاجاریه، تاریخ ذوالقرنین خاوری شیرازی و کتاب دیگری که به زودی منتشر خواهد شد. امید است کتاب پیش رو، نظر تمامی اهل کتاب و به‌ویژه دوستداران تاریخ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی قاجار را جلب کند و اثری ماندگار شود ❖

محمّد باقر خرمی

۱۳۹۸

www.ketab.ir